

ОТКЪС ОТ ЛЕКЦИЯ V „ОТЕЛО“

2

Характерът на Отело е сравнително прост, но след като се спрях върху видното значение на интригата и случайността в тази пиеса, желателно е да покажа колко съществена е връзката между успеха на Яговия заговор и този характер. Описанието, което Отело сам дава на себе си –

*човек неподатлив на лесна ревност,
ала веднъж подгрян, готов да стигне
в безумието си докрай, –*

е абсолютно точно. Неговата трагедия се крие в това – че характерът му като цяло не е предразположен към ревност, но е такъв, че е необичайно податлив на измама и след като веднъж се разпали, обикновено действа без особено обмисляне, без отлагане и по възможно най-решителния начин.

Нека първо да елиминирам един погрешен възглед. Нямам предвид смехотворната представа, че Отело бил ревнив по природа, а друга идея, в която има нещичко правдоподобно – че пиесата е преди всичко етюд на съвременен варварин, който е станал християнин и е възприел донякъде цивилизацията на своите господари, но под тази повърхност продължава да таи свирепите страсти на своята мавърска кръв, както и обичайната за ориенталците подозрителност към женското целомъдрие, и че последните три действия изобразяват изригването на тези първични чувства през тънкия пласт венецианска култура. Твърде много време би отнело обсъждането на тази идея¹, а и би било вероятно безсмислено, защото всички доводи срещу нея в крайна сметка опират до разбирането на Шекспир от читателя. Ако той смята, че е възможно Шекспир да гледа на нещата по този начин; ако смята, че е притежавал историческо мислене и се е занимавал с проблемите на *Culturgeschichte*²; че се е

¹ Читателят, който е изкушен от нея, би трябвало обаче първо да се запита дали Отело постъпва като варварин или като мъж, който, макар и доведен почти до лудост, върши всичко „с едната чест“.

² Културната история (нем.). – Б.пр.

стараел усърдно да покаже своите римляни като истински римляни, да даде правилна представа за британците по времето на Лир или Цимбелин, да изобрази у Хамлет такъв етап на нравственото съзнание, до който хората около него още не са достигнали – в такъв случай читателят ще смята също, че е възможно подобно тълкуване на „Отело“. За мен то изглежда безнадеждно чуждо на Шекспир. Със същата леснина бих могъл да повярвам, че в разказа на Батската невеста Чосър изследва особеностите на Съмърсетшър. Не искам да кажа, че расовата принадлежност на Отело няма никакво значение. Както скоро ще видим, тя има своята роля в пиесата. Има значение за нашата представа за него; има значение за действието и катастрофата. Що се отнася обаче до основните черти на неговия характер, тя не е важна; и ако някой беше казал на Шекспир, че един англичанин не би постъпил като Мавъра, и го беше поздравил за точното му познаване на психологията на расите, сигурен съм, че щеше да предизвика смях.

Отело е в известен смисъл несравнимо най-романтичната фигура сред Шекспировите герои; това произтича отчасти от необикновенния живот на войни и приключения, който води от детските си години. Той не принадлежи към нашия свят и като че ли влиза в него незнаяно откъде – едва ли не от Страната на чудесата. Има нещо загадъчно в произхода му – той е от кралско потекло; в неговите скиталчества из обширни пустини и сред чудни народи; в разказите му за вълшебни кърпи и пророкуващи сибили; в ненадейните смътни загатвания за безбройните битки и обсади, в които се е проявил като пръв герой и е живял като в магия; дори в случайните споменавания на неговото покръстване, продаването му в робство, престоя му в Алепо.

При това той не е просто романтична фигура; самата му природа е романтична. Не притежава, наистина, умозрителното въображение на Хамлет; но е по-поетичен от Хамлет в най-строгия смисъл на думата. Всъщност ако си припомните най-прочутите реплики на Отело – онези, които започват с думите „Баща ѝ ме обичаше“, „О, но сега, спокойствие, прощавай“, „Не, Яго никога!“, „Ако небето/ поискаше с беди да ме изпита“, „Тъй трябва, о, душа, тъй трябва“, „Въоръжен съм, гледай!“, „Постояйте! Само още две-три думи“ – и ги сравните със същия брой реплики на който и да е друг герой, без колебание ще кажете, че Отело е най-великият поет сред всички тях. Същата поезия чуваме в обикновените му фрази – като „Без девет месеца в разход“, „Блестящите си саби приберете,/ че може да ръждясат от росата“, „Звезди невинни“, „Испански меч,

---

каляван в леден ручей“, „Луната е виновна“ – и в онези кратки, наситени с чувство изрази, придобили абсолютен смисъл, като:

*Ако това
бе смъртният ми час, аз бих умрял
щастлив, защото моята душа
сега е тъй блажена, както няма,
боя се, вече никога да бъде
в незнайната си участ,*

или

*Ей нà, тя идва. Ако е невярна,
над себе си небето се глуми.
Не вярвам!*

или

Не, сърцето ми е станало на камък – удрям го и ме заболява ръката,

или

И все пак, колко жалко, Яго! О, Яго колко жалко, Яго!

или

*О, плевел, тъй уханен и красив
до болка, да не бе се нивга раждал!*

И това въображение, чувстваме ние, го съпътства през целия му живот. Наблюдавал е с окото на поет как арабските дървета ронят лековития си клей, как индиецът захвърля случайно намерения бисер; в очарован унес е гледал как Понтийското море напират към Пропонта и Хелеспонта; почувствал е като никой друг (защото говори за това по начин, по който друг не го е правил) поезията на ритуалите и знаците на славната война.

И така, той се изправя пред нас мургав и внушителен, огрян от светлината на слънцето, под което е роден; но вече не млад, а улегнал, овладян, кален от преживените безброй опасности, трудности и превратности, едновременно прост и величествен в обноските и речта си, велик мъж, скромнен по природа, но напълно осъзнаващ качествата си, горд с услугите си към държавата, без излишен трепет пред сановниците и без възгордяване от почестите, сякаш недосегаем за всички външни опасности и всякакъв вътрешен смут. При това

увенчава живота си с крайния триумф на любовта – любов странна, авантюристична и романтична като всеки епизод от неговата богата на събития история, любов, изпълваща сърцето му с нежност, а въображението му – с екстаз. Защото няма друга любов, дори тази на Ромео в неговата младост, която да е по-наситена с въображение от Отеловата.